

Marcel van Herpen pleit voor een duurzaam pedagogisch perspectief

'Stop met het denken in problemen'

Thuiszitters, kansenongelijkheid, werkdruk, lerarentekort, demotivatie van leerlingen en schaduwonderwijs: pedagoog Marcel van Herpen is ervan overtuigd dat het geen problemen zijn, want problemen zijn oplosbaar. In werkelijkheid zijn het zorgen: zorgen die worden veroorzaakt door het feit dat in ons onderwijs het systeem centraal staat en niet de mens.

MARCEL VAN HERPEN (1967):

- Is ervaringsdeskundig onderwijsbegeleider, spreker en auteur en werkt bij het Centrum Pedagogisch Contact.
  - Studeerde aan de pabo in Veghel.
  - Was in 1990 een van de oprichters van basisschool Uilenspiegel in Boekel: de eerste basisschool voor ervaringsgericht onderwijs in Nederland. Daar was hij leraar en intern begeleider.
  - Is oprichter van het Expertise-centrum ErvaringsGericht Onderwijs, het Expertisecentrum Duurzaam Opvoeden en Ontwikkelen en het onderwijstijdschrift Egoscoop.
  - Is auteur van artikelen, columns en publicaties als 'Ik, de leraar', 'Wij, de leraar', 'Wij zijn Leiders', 'Ik, de coach', 'Duurzaam Opvoeden en Ontwikkelen' en 'ErvaringsGericht Onderwijs; van oriëntatie tot implementatie'.
- www.marcelvanherpen.nl

Wat is jouw grootste zorg?

"In ons onderwijs gaan we uit van het gemiddelde kind. Elk kind wordt daaraan afgemeten: je zit boven of onder het gemiddelde. Ons hele waarderingssysteem is erop gebaseerd, van cijfers die je krijgt voor een toets tot de schoolkeuze op twaalfjarige leeftijd. Ook pedagogisch gezien rammelt het systeem, want het draait ook in 2023 nog steeds om straffen en belonen. Stel je eens voor dat je thuis zou doen wat op school gebeurt: dat je je kind het huis uitstuurt als hij brutaal is. Of dat je je kind voor alles wat hij doet, straft of beloont. In plaats daarvan moedigen we onze kinderen aan en begeleiden we ze. Zo bouw je vertrouwen op."

De mens moet weer centraal staan, zeg je: de leraar en de leerling.

"Natuurlijk! Zij vormen samen het hart van het onderwijs. Onderwijs gaat niet over organisaties, een gebouw of een onderwijsbestel. Het gaat om de leraar die als mens in staat is om een relatie aan te gaan met leerlingen. Die leraar moet geen verlengstuk zijn van een systeem, maar een volstrekt uniek en autonoom persoon die zijn intuïtie mag ontwikkelen in de relatie met een leerling. Leerlingen willen dat een leraar zichzelf is. Ze willen met een persoon te maken hebben, anders kunnen ze net zo goed in hun eentje op een laptop werken. Op een reünie van een school hoor je nooit dat een leraar zo'n goede didacticus was. Daar gaan de verhalen altijd over de leraar die iets bijzonders zei of deed wat een leerling nooit meer is vergeten. Iets waardoor de leraar liet blijken dat hij een leerling echt kende."

'Kinderen zijn geen lekkende kraan waarvoor je een loodgieter belt'

Kan dat echt de problemen van het onderwijs oplossen?

“Leerlingen zijn en hebben geen problemen die we moeten oplossen. Dat is een veel te materieel beeld, alsof kinderen een managementvraagstuk zijn. Of een lekkende kraan waarvoor je een loodgieter belt. Als we stoppen met denken in problemen, kunnen we de zorgen in het onderwijs veel beter beïnvloeden. Als leraren werken vanuit de juiste pedagogische basis, raken leerlingen gemotiveerder. De kans wordt groter dat ze in allerlei situaties juiste keuzes gaan maken.

De kernopdracht van scholen is dat ze kinderen leren om te doen wat goed is voor henzelf, de ander en de wereld. Dat zorgt per definitie voor strijd en gedoe, en daarom moeten we kinderen helpen bij het ontwikkelen van hun morele kompas. Demotivatie van jongeren is wat mij betreft de belangrijkste zorg die we hebben. Als we daaraan werken, gaan alle radertjes beter draaien. Als je gemotiveerde leerlingen hebt die samen aan de slag gaan, daalt de werkdruk, vermindert de kansongelijkheid, vermindert de uitval en krijgt schaduwonderwijs minder kans. En ik kan alleen maar hopen dat dit ook een positieve uitwerking heeft op het imago van het leraarschap, waardoor het lerarentekort zal verminderen.”

Zijn leraren voldoende toegerust om leerlingen te motiveren?

“Ik vergelijk leraren wel eens met brandweermannen. Bij de brandweer heeft iedereen zijn eigen rol. Als brandweermannen op weg zijn naar een brand, hoeven ze niet meer in de auto te overleggen wie de brandslang zal vasthouden. Dat is allemaal geprotocolleerd.

De gemiddelde leraar stapt niet-geprotocolleerd de klas in. Er overvallen hem situaties. En als hij een ongewenste situatie wel kan voorspellen, verloopt die toch zoals hij dat niet wil. Dat komt omdat de gemiddelde leraar handelt vanuit de gedachte dat er een probleem is dat hij moet oplossen. Geen leraar wil een leerling de klas uitsturen, en toch gebeurt dat. Omdat de leraar denkt dat daarmee een probleem wordt opgelost, terwijl daardoor eigenlijk alleen maar een nieuw probleem ontstaat.

In een onvoorspelbare situatie zou een leraar zijn dilemma kunnen terugleggen bij de leerlingen. Zeggen: ‘Ik wil lesgeven, maar ook die ene leerling aandacht geven. Hoe kan ik dat doen?’. Dan moeten leerlingen gaan nadenken. Of je zegt tegen collega’s: ‘Ik wil me aan de wet houden, maar ook nieuwe mogelijkheden onderzoeken. Hoe kan ik dat aanpakken?’. Als je een dilemma teruglegt, weet je niet wat de ander zal zeggen of doen. Dat is misschien spannend, maar je moet erop vertrouwen dat je het samen kunt doen. We moeten leraren dus leren wat ze moeten doen als ze niet weten wat ze moeten doen.”

‘We moeten leraren leren wat ze moeten doen als ze niet weten wat ze moeten doen’

‘Het is gek dat de politiek wil beslissen wat er in het klaslokaal moet gebeuren om de relatie tussen leraar en leerling goed te laten verlopen’

Wat is de rol van schoolleiders en bestuurders?

“Iedereen in een organisatie moet de vrijheid krijgen om dat te doen waar hij verantwoordelijkheid voor kan dragen. Als leerlingen iets al begrijpen, hoeven ze niet nóg eens bij de uitleg te zijn. Maar ze moeten zich wel aan afspraken houden. De inschatting welke mate van autonomie je leerlingen kunt geven, maak je op basis van de relatie die je met hen hebt.

Die relatie tussen vrijheid en verantwoordelijkheid geldt voor iedereen, ook voor leraren, de conciërge en de directeur. Leraren moeten verantwoordelijkheid nemen voor de vrijheid die ze hebben bij het geven van hun lessen. De schoolleider moet zorgen dat iedereen de optimale ruimte kan pakken en benutten. Dan wordt het rustig in de school, en gaan mensen elkaar helpen als dat nodig is. De bestuurder zie ik meer als een hitteschild, iemand die zorgt dat de overheid een beetje op afstand blijft. Hij of zij moet ervoor zorgen dat leraren en de schooldirecteuren geen politieke vragen krijgen. De commissie-Dijsselbloem heeft in 2008 al geconcludeerd dat het ‘hoe’ en het ‘wat’ gescheiden horen te zijn: het ‘hoe’ is van het ministerie en het ‘wat’ van de professionals in de school.”

‘IK WAS EEN BEWEEGLIJKE JONGEN DIE UITZAG NAAR DE GYMLES’

“Ik heb een fijne schooltijd gehad op het Zwijssen College in Veghel, waar ik zeven jaar over de havo heb gedaan. Ik vond de meeste lessen niet zo interessant; ik was een beweeglijke jongen die uitzag naar de gymles. Ik denk nog wel eens terug aan meneer Van Tienhoven, mijn leraar economie. Hij kon heel goed met allerlei soorten kinderen omgaan. Ik had echt het idee dat hij speciaal voor mij naar de les kwam. Dat idee had iedereen, denk ik. Hij had een potje in de klas staan waar je een kwartje in moest doen als je vloekte. Dat geld ging naar het KWF, dus hij vond eigenlijk dat we niet genoeg konden vloeken. Toen hij een keer voor de grap meldde dat hij niet op de klassenfoto zou gaan met een jongen met zeven oorbellen in, reageerde de klas daar meteen op. De alto’s trokken een geruite broek aan en de kackers alto-kleding. Er was een mooie dynamiek tussen ons en meneer Van Tienhoven. Ik ben hem nog wel eens op een reünie tegengekomen en kwam er toen achter dat hij zwemlessen gaf aan gehandicapte jongeren. Dat wist ik vroeger niet, maar ik voelde destijds wel dat hij het goed voor had met de wereld, dat hij mooie dingen deed.”

Maar bestuurders zijn ook verantwoordelijk voor de onderwijskwaliteit in hun scholen. Daar worden ze door de inspectie op aangesproken. Ze zijn dus meer dan een hitteschild.

“Het is goed dat ze voor de kwaliteit verantwoordelijk zijn, maar daarin schuilt ook een gevaar. Een bestuurder wil niet al te veel gedoe hebben met de inspectie en zal daardoor focussen op zaken als doorstroomgegevens en examenresultaten: dingen waar hij op afgerekend wordt. Dat is veel te eenzijdig. We weten dat veerkracht van leerlingen een groot maatschappelijk probleem is. Er zijn kinderen met suïcidale gedachten en leerlingen die anti-depressiva slikken. Het welzijn van leerlingen zou op zijn minst een van de zaken moeten zijn waar je als bestuurder op aangesproken wordt. Zolang dat niet zo is, zal de druk van het systeem steeds groter worden. De gevolgen voor leerlingen zijn niet te overzien.”

Dat klinkt dramatisch.

“Ja, want in het onderwijs voltrekt zich een ramp. Die is al heel lang gaande, en in sommige scholen zijn de dijken al doorgebroken. Leraren en leerlingen worden overspoeld door situaties die stress veroorzaken. Demotivatie en uitval zijn grote bedreigingen voor onze toekomst. Ik pleit daarom voor een Deltaplan Onderwijs. Een waterkering die de druk buiten houdt. Het systeem mag niet langer de organisatie als vertrekpunt hebben. Het systeem zijn de mensen, en de manier van werken zou ten dienste moeten staan van het welbevinden en de betrokkenheid van alle leerlingen. Kinderen kunnen zich alleen ontwikkelen als ze graag naar school gaan. Er zijn extra geld en middelen nodig voor de randvoorwaarden, maar het is de leraar die met leerlingen en collega’s

‘Demotivatie van jongeren is de belangrijkste zorg die we hebben’

moet beslissen hoe er gewerkt wordt om tot het optimale resultaat te komen.”

Dus de politiek zou zich niet moeten bemoeien met zaken als mobieltjes in de klas?

“Ik begrijp best dat daar in de Tweede Kamer een debat over is. Het komt voort uit het gedoe dat veel leraren ondervinden met telefoons in de klas. Maar zouden we het accepteren als de politiek zou bepalen hoe lang kinderen thuis op hun telefoon of iPad zitten? Het is gek dat de politiek wél wil beslissen wat er in het klaslokaal moet gebeuren om de relatie tussen leraar en leerling goed te laten verlopen. Wat als een verbod op mobieltjes in de klas een leraar juist belemmert bij het onderwijs dat hij wil geven? We moeten onze oren niet laten hangen naar de politiek, waar het gaat om ego en om herkozen worden. Wat in onze scholen gebeurt, is daarvoor te belangrijk.”

Op het VO-congres in november gaf Marcel van Herpen een keynote lezing over ‘een duurzaam pedagogisch perspectief’ voor het onderwijs. Die is nog te bekijken op www.vo-raad.nl. Ook schreef hij het boekje ‘Werk voor de reünie’ over dit onderwerp. Marcel maakt verder de podcasts ‘Het mysterie van de goede leraar’ en ‘Pedagogisch Tact in de praktijk’ en heeft zijn eigen YouTubekanaal.